

В. Винниченко

Кумедія з

КОСТЕМ

В. ВИННИЧЕНКО
53777

КУМЕДІЯ З КОСТЕМ

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО
— Р У Х —

„РУХ“ КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО

ПОВНЕ ВИДАННЯ ТВОРІВ

В. ВИННИЧЕНКА.

Зібрав до друку Т. Черкаський

Оповідання:

Том	I кн. 1 Краса і сила та інші опов.	Ціна 90 к.
„	„ 2 Голота й інші оповід.	„ 90 „
„	II Дим та інші оповід.	„ 90 „
„	III Момент і інші оповід.	„ 90 „
„	IV Дрібниця й інші оповід.	„ 90 „
„	V Історія Якимового будинку й инш. опов. „	90 „
„	VI Босяк і інші оповід.	„ 90 „
„	VII Олаф Стефензон і інші оповід.	„ 90 „
„	VIII Боротьба й інші оповід.	„ 90 „

Драматичні твори:

Том	IX Дизгармонія. Щаблі життя	„ 90 к.
„	X Великий Молох. Memento	„ 90 „
„	XI Чужі люди. Базар	„ 90 „
„	XII Брехня. Співочі товариства	„ 90 „
„	XIII Чорна Пантера й Білий Медвідь. Натусь. Дочка жандарма	„ 90 „
„	XIV Молода Кров. Пригвожені	„ 90 „
„	XV Панна Мара. Гріх. Закон.	1 карб. —

Романи:

Том	XVI Чесність з собою	1 карб. 10 к.
„	XVII Рівновага	—
„	XVIII „По свій“	—
„	XIX Божки	—
„	XX Хочу	—
„	XXI Записки Кирпатого Мефістофеля	1 карб. 30 к.
„	XXII Заповіти батьків	—

В. ВИННИЧЕНКО

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

КУМЕДІЯ З КОСТЕМ

53777

КООПЕРАТИВНЕ „РУХ“ ВИДАВНИЦТВО

12-9485-644
[891.79-3

КИЇВ—1927.

Трест „Київ-Друк“, 8-ма друкарня та квиткова печатня
вул. Л. Толстого (кол. Караваївська), ч. 5

Укрголовліт 1146 к (2727)

Зам. 798.—4.000

Кумедія з Костем

З Костем сталася чудна кумедія.
Діло вийшло так.

Кость та ще трое хлопців — Данилко, Семенець та Микита пасли товар на лугу. Хлопці—свій, а Кость — панський.

Був вітер, та такий холодний, що чисто руки замерзли і Семенець, як не хмури́в брови, як не випинав губи, ніяк не міг скрутити цигарки з кінського гною. Папер рвався, гній випадав, пальці стали тверді та червоні, як молоденька морква.

— Не, холодно, не скрутиш! — рішив маленький, чорненький, як кузочка, Данилко й озирнувся. А озирнувшись, в той-же мент схопився й люто, дзвінко закричав:

— А куди-и ти?! А куди, Арлхирлей, бодай тебе за вітром понесло! А куди-то ти, га?!

Круторогий, сивий віл Архирей, що підбирався з лугу до молоденьких, дуже смачних сходів пшениці, зараз-же зупинився й зробив вигляд, що пшениця його зовсім не цікавить і маленький, чорненький хазяїн його зовсім даремно кричить. Він навіть повернувся задом до тої пшениці і став спокійно та поважно скубти траву.

Микита й Семенець теж озирнулись до лугу, але їхній товар пасся як слід. Микита знов натягнув свиту на голову, ліг, спер голову на руки й дивився

знов на Семенця, який все-таки хотів скрутити цигарку й аж губу закусив з досади.

Один тільки Кость не поглянув навіть на товар: він усе дивився на пальці Семенця. Зеленкуваті, вузькі, глибокі оченята його не одривались, а губи роззявились і з-за них виглядали ріденькі, гостренькі зуби. Здавалось, що він як укусить, то мусить страшно боліти більше, ніж від кого другого. Але Кость ніколи не кусався. Хто-б і як його не бив, він ні-за-що не кусався. Це був кумедний таки хлопець!

— Ба не скрутиш, — раптом швидко прошепотів він, пробігши очима до Семенцевого лиця і швидко знову до рук.

Семенець зневажливо глянув на нього.

— А ти скрутиш?

— А скрутю. У вас усіх руки померзли, а в мене ні...

І знову, пробігши очима по всіх, зупинив на цигарці. І посміхнувся.

Чорненький і чистенький, як кузочка, Данилко раптом нахилився й потяг Костя за картуз. Кость зараз-же якомсь кумедно зморщив носа, вишкірив зуби і зробив:

— Хрр!

Чисто як забиті, боязкі собаки з підверненим під себе хвостом і зігнутими ногами.

Хлопці зареготали. А Кость так само пильно й уважно став дивитись на руки Семенця. Іноді він чогось облизував губи й держав їх роззявленими— видно сохли вони в нього!..

— Ага! Не скрутиш. Руки змерзли. А в мене ні...
От які!

І Кость простягнув усім свою чорну, подряпану невеличку руку. Йому, очевидячки, чогось дуже хотілось говорити про свої руки.

Микита помалу, ліниво взяв її і зараз аж випустив.

— Тю! — скрикнув вражено. — Як вогонь! А ну, дай ще, а ну, дай... Ой, хлопці, як камінь на сонцю... Хоч яйця печи.

— А ну, а ну! — кинувся Данилко.

Семенець поспішно одклав убік цигарку і собі схопивсь за Костеву руку. Рука була страшно гаряча.

— Ой, бий-же його сила божа! Прлямо як жарл!..

Здивовано дививсь Данилко на Костя своїми великими, як у Архирея, карими очима.

— І ноги... — простягнув одну чорну, порепану ногу Кость, лизнувши губи.

Ноги теж були гарячі.

— А я й без свити! — додав він без посмішки й бігаючи по всіх очима.

Дійсно, всі були в свитках і чсботях, а Кость босий і в одному піджачку та брудній сорочці. Груди були розхрістані.

Архирей тим часом був уже недалечко від пшениці. Іноді він цілком байдуже підводив голову й дивився в той бік, де сиділи хлопці, і знову нагинався, щипав траву й підступав все ближче та ближче. За лугом далеко-далеко темнів ще бурий ліс, а з-за гори на другий бік виглядали тополі економії. Ворони поодиноці все летіли в один бік і крякали над хлопцями. Над воронами у той-же бік пливли весняні темно-сталеві хмари. І вітер ставав все холодніший; наближався вечір.

Хлопці здивовано обдивлялись Костя, а він з-під лоба зиркав на них і невідомо було, чи хвастася тим, чи ні.

— І не холодно тобі?

— Не?!

— І ніколи не холодно?

— Не.

— Та брешеш! От бреше, як собака.

— А ну-да, не... А в мене льогкі цигарки є.

І Кость, знову лизнувши губи, поліз у кешеню й обережно витяг ганчірочку. У ганчірочці, справді, було декілька папирос.

Хлопці скося з заздрістю подивились на ганчірку.

— Де-ж ти взяв? — спитав Данилко, підступаючи ближче. Кость зараз-же притулив ганчірку до грудей.

— Ага!.. А в вас нема...

— Та де-ж ти взяв?

— А в економа вкрав... Хрр...

— Е? — здивувався Данилко.

— От штука! — зневажливо скривив губи Семенець. — Я їх скільки хоч курих, як був на ярмарку.

Але покинув крутити з гною й сів коло Микити.

— А ну, дай попробувати... — підморгнув Данилко, але так безнадійно підморгнув, що, видно, й сам не вірив, що той дасть.

В цей мент Микита раптом сперся на правий лікоть, швидко простяг ліву руку й вихопив у Костя ганчірку. Кость як-раз збирався щось сказати Данилові й аж здригнувся весь. Але зараз-же скривився, вишкірив зуби й зробив:

✶ — Хрр!

Але хлопці вмент схопились, одбігли вбік, запалили цигарки і з глумом та сміхом затанцювали коло Костя.

— А що! Похваставсь! Похваставсь?

— Ага! Ага!

— От ловкі цигарки!

Цигарок було всього три і Костеві не досталось

ні одної. Але він тільки з-під лоба поглядавав на товаришів і мовчав.

— А мені не жаль! — раптом швидко промовив, немов сам себе провів і був дуже тим задоволений.

— Брешеш!

— А не жаль! Мені нічого не жаль... Хочеш мій кашкет? На. — Він скинув картуз і простягнув його Данилкові.

Хлопці засміялись, але все-таки були трохи й здивовані: Кость щось розбалакався сьогодні. Ще так і не було ніколи: то все мовчить, а то он-який.

— Не хочеш?.. А спінжак хочеш?

— А як битимуть, що оддав, будеш плакати?

Хлопці знову засміялись. Річ в тім, що Кость ніколи не плакав. Не плакав та й годі, такий кумедний! Як його вже не били і хто вже його не бив: і ланові, і кухарки, і скотарі, і свинопаси — ні-за-що не плакав! Уже й на-пари йшли не раз, що заплаче, і таки ні. Зщуляться тільки, втягне гостру голову свою в плечі та все своє «хрр!» Коли-ж уже, наприклад, кинуть за пазуху жарину, або заткнуть голку в бік, то заверещить тоненько-тоненько, зажмуриться й біжить куди попало. А все-таки не плаче! Його так і прозвали за це «кам'яним виродком».

Та мало того; здавалось іноді, що він немов сам налазить, щоб його били, наче на злість комусь хоче, щоб йому ще болячіше було. Замість того, щоб ухилитись, як хтось хоче ударити, він навмисне вишкірив зуби, захирчить і наче дожидається. Розуміється, за це зараз-же діставав ляпаса. Але це ніби йому ще й добре: ще більше витягне, як гуска, шию, зморщить носа, прижмуристь очі і знов свої.

— Хрр!

Як кого, так аж в острах кидало від цього.

— Тю! хай ти скажишся, дурновате якесь!—аж лаялись і здивовано поглядали на нього.

А Кость, підождавши з витягнутою шиєю і бачачи, що не будуть бити, тихенько одходив убік і з-під лоба дивився на всіх швидкими, зеленкуватими оченятками

І тільки одного він, здається, дуже не любив, коли йому починали говорити, що він — байстрюк, а батько його — пан. Тоді він зараз-же схоплювався й біг що-сили куди-небудь подалі. Це всі знали й любили цим дражнити його.

• Кость надів картуз і якось раптом весь зщулювся. Губи йому посиніли, тоненький носик побілів і витягнувся, очі забігали непокійно. Він навіть застібнув піджачок.

— Ага! Холодно? — злорадно закричав Семенець.— Ага! Застібаєшся!

— На! — зараз-же випнув губи Кость і навіть розстібнувся: — хочеш, голий роздягнись?

— А ну! Ба не роздягнешся.

— Не роздягайся, Костю, а то видно буде, що ти байстрюк, — насмішкувато сказав Микита й моргнув Семенцеві

Кость хотів уже роздягатись і напевне на злість комусь, щоб іще холодніше було, роздягся-б, раптом підняв голову і крикнув:

— Я не байстрюк! Хрр!

— Е? — здивовано підхопив Микита — А хто-ж була твоя мати?

— У мене не було матери!

Хлопці так і лягли зо сміху.

— Оце так! А де-ж ти узявся? . А то чий дядько — Андрій Чорненко?

— У мене нема дядька! Нікого нема!

— Брешеш, є?

— Ба нема!

— Ба є.

— Нема! Нема!

Кость аж схопився на коліна і злісно, швидко подивлявся на всіх. І видно було, що йому від всієї душі хотілось, щоб у нього нікого ніколи не було, ніде нічого.

— І нічого не жаль! От! От!

І схопивши вміть з голови картуза, почав рвати його зубами. Картузик зараз-же й розлізся, як папер.

— От. І картуза нема. Хрр!

Хлопці аж за боки брались, аж обнімали одне одного з реготу.

— Ой, чудак!.. Ой! А все-таки є!

— Нема!

— Брешеш, є... А батько? А пан твій батько, га?

Кость враз замер весь, потім схопивсь, два рази хиркнув до всіх і що-сили побіг од них. Хлопці навіть потюкають, як слід, не змогли йому навздогін від реготу.

Коли не стало чути хлопців, Кость зупинився й ліг у борозні під пшеницею. Він лежав лицем догори й дивився, як невпинно й похмуро сунули кудись хмари. Йому, мабуть, знов було душно, бо худі, веснянкуваті щоки його розжовтіли, губи розкрились і він часто облизував їх.

Довго лежав там. Не чув, як і хлопці пішли, як вечір заліг у лузі. Зчувсь лиш тоді, як над ним раптом грізно залунало:

— А це ти так за товаром дивишся, га?! Це ти пасеш так?

Але не встиг він і підвестись, як його схопила чиясь рука і вмент поставила на ноги.

Над ним схилилось руде, бородате лице ланового з синім шрамом над бровою.

— Це ти так скот пасеш? Га?!

Кость лизнув губи, слабо, в'яло скривив носа й зробив:

— Хрр!

Лановий аж скипів від гніву.

— Ах ти-ж, чортової душі, байстря ти прокляте, так ти мені ще хиркать будеш?! А ну, почекай-же мені, я тобі хиркну. Сьогодні ти в мене вже заплачеш!

І зваливши Костя на землю лицем униз, надавив коліном, хапливо скинув з себе ремінний пояс і зо всієї сили почав бити хлопця. А б'ючи навіть хакав, як дроворуби, й примовляв:

— А ось тобі товар!.. А ось тобі хиркать!.. А ось тобі товар! А ось тобі хиркать!

Кость тільки дригав ногами, але мовчав.

— Дригай, дригай!.. Ось тобі! Ось тобі!

Аж товар задивився.

Кость раптом перестав дригати і лежав недвижно. Лановий зразу-ж перестав бити і швидко перевернув його лицем до себе.

Кость закусив нижню губу зубами й гостро та чудно дивився йому прямо в лице.

— Ну?! Будеш знати, як товар у пшеницю пускати?

Кость раптом схопивсь на ноги, підскачив аж до бороди ланового, хиркнув йому в лице й побіг на гору.

Лановий аж отетерів. Потім схаменувся, закричав, навіть трохи побіг, але зараз-же зупинився, вигнав скот з пшениці й хутко пішов за Костем.

Кость, прибігши у двір, прийшов у кухню і

мовчки, не відповідаючи й не хиркаючи навіть на здивовані питання куховарки, виліз на нари й ліг.

Коли-ж прийшов розлютований лановий, Кость лежав уже, як жар, гарячий весь і тихий. Куховарка Тетяна, стара ряба дівка, кричала на всю кухню, що вона краще під шум піде, ніж має пропадати від холери, від «паршивого байстрюка».

За Тетяною почали гвалтувати і інші, аж мусів пан послати по фершала й сам з ним прийти в кухню, щоб заспокоїти наляканих.

Кость лежав нерухомо, але коли ввійшов пан, він зразу-ж повернувся і весь час уже не зводив з нього чудного, якогось жадібного й побожного погляду. Пан-же стояв і з нудьгою чекав, коли фершал обдивиться. Сам був поважний, з широкою, чепурно розчісаною бородою й суворими очима в окулярах. Коли яка з покійвок його ставала вагітною, він кликав її до себе, скидав окуляри й очі ставали ще суворішими. Він дуже був строгий що до цього — зараз же давав роцот, хоч-би дівка й присягалася, що дитина від його. Дівка не повинна мати дітей без божого благословення, без вінчання. І сам, навіть, церковним старостою був. Іноді давав коня або корову на дитину. І селяни казали, що хоч строгий, зате добрий і жалісливий.

Фершал полапав Костя за голову, подержав його руку в своїй, а Кость ніби того й не помічав і не зводив очей з пана. Пан ждав і, водячи очима по стінах та по стелі, курив, не випускаючи папироси з рота. Зустрівши чудний погляд Костя, він злегка, ледве помітно похмурювався і нетерпляче постукував ногою об землю.

Фершал посадив Костя, підняв сорочку й став дивитись на тіло.

— Живіт болить? — спитав він.

Кость покосив очима в його бік і нічого не сказав.

— Ну? Болить живіт? Говори-ж!

Кость знову зиркнув на нього, зморщив носа і зробив:

— Хрр!

І зараз-же мляво схилюся й ліг, не зводячи все-таки немов зачарованого, ласкавого погляду з пана.

— А, годі! — нетерпляче кинув пан цигарку додолу — Холери нема?

— А, яка там холера! Застудився, видно... Йому-б треба...

— Ну, чули? — строго звернувся пан до Тетяни й ланового, що zostались у кухні: — ніякої холери немає й не вигадуйте мені нічого!

І не глянувши на Костя, сердито вийшов з фершалом із кухні. А Кость аж підвівсь і чудно, напружено, гарячими, зеленкуватими очима дивився вслід йому. За паном вийшли й лановий з Тетяною, яка щось розпитувала у фершала про Костя.

Кость зістався сам.

І як тільки зачинились двері, він схопився з нар, з висмикнутою сорочкою підбіг до кинутого недокурка, схопив його і став жадібно смоктати. Недокурки погас. Він виняв його з рота, підніс до лиця і став розглядати. І посміхнувся ніжно-ніжно, аж засяв очима. Потім знов обережно поклав у рот і почав смоктати. Цигарка не курилась. Знову виняв її, погладив рукою, прислухався і швидко підбіг навшпиньках до печі. Хапаючись і озираючись на двері, вигорнув жарину і став тикати в неї недокурком.

В цей мент у кухню увійшла Тетяна.

Забачивши коло печі Костя, хутко підійшла до

нього, зазирнула через плече і скрикнувши: — Ах, ти-ж!??? — вирвала з рук його цигарку.

— Та то ти такий хворий? Та я тобі..

Але не встигла й договорити, як Кость раптом страшно скрикнув, з жахом повернувшись до неї, забігав очима, знайшов ними недокурок у Тетяниній руці і закричав, дико, страшно, надзвичайно закричав:

— Одда-ай!! Одда-ай!!

Тетяна аж злякалась і, сама не знаючи чого, швидко підняла руку з недокурком угору.

Але Кость так і стрибнув за нею.

— Оддай! Оддай!!

І трусячись весь, тягнувся, ставав навшпиньки, хапав за руки, підскакував.

— Тю! Сказивсь! — одмахуючись одсовувалась з ляку Тетяна.—А дивіться на нього! Та хай ти скажишся!..

Кость раптом упав на коліна, задер лице, склав руки, як на молитву, і швидко-швидко, злякано, з жагучою мольбою забурмотів;

— Ой, оддай, ой, оддай!.. Це моє... Це моє... Це — татове... Дай мені... Дай...

І не встигла Тетяна вслухатись в слова його, як Кость несподівано, всім лицем уже, а не одним носом, скривився, підборіддя й губи затіпались, очі налились сльозами й він голосно, простягаючи руки й повторяючи «оддай, оддай» — гірко на всю хату заплакав. І сльози одна за одною швидко, поспішно, як краплі дощу по шибках, котились по щокках і стікали в скривлений рот, на груди, на простягнені руки.

Тетяну як громом стукнуло: Кость заплакав! Аж розтерялась вона. Злякано кинулась до нього, схо-

пила за руки, стала тикати йому недокурок, забурмотіла щось, мало не заплакала з ним.

Але Кость, почувши в руці цигарку, вмить стих, схопився, вирвався од Тетяни, підбіг до нар, виліз на них і забився в самий куток. Там він сів, скрутившись, наїжившись, як вовчєня, і міцно-міцно зацупив у руці недокурок. На віях ще висіли сльози, але очі вже поглядали сердито, швидко, насторожено. Часом судорожно притуляв руку з недокурком до грудей і нашвидку поглядав на нього, як на безцінний скарб, загублений і знову знайдений.

Тетяна підійшла до нар і хотіла покласти його та накрити кожухом, але він захаркав, запацав ногами і знову на очах заблищали сльози.

— Оце дивіться ви на його! — ще не могла прийти до себе Тетяна.

І вже прийшла трохи тоді, як в хату ввійшов лановий і вона стала йому розказувати, «яка вийшла кумедія з Костем».

— Та невже заплакав? — скрикнув той неймовірно, — за недокурок?! Та що ти кажеш!

Але коли підійшов до нар, щоб самому подивитися, Кость уже, скрутившись клубочком в кутку, лежав недвижно й не чув нічого. Голова йому була гаряча, з рота аж пашило жаром, очі обвело якоюсь смугою.

Він не хиркав і не пацав ногами, як його перенесли ближче до печи, як накривали кожухом, не чув навіть, як Тетяна жалісливо промовляла до нього:

— Сиріточка бідний... Хлопчик манесенький...

Але коли лановий обережно потягнув за недокурок і хотів виняти, Кость раптом забивсь, на віях видавились сльози і швидко-швидко забурмотів:

— Мое, мое... Ой, дай, то татове ... то татове...

Лановий зараз одняв руку, вражено й значно подивився на Тетяну, підняв палець догори й сказав:

— От-що воно!

Тетяна мовчки підобрала губи й накрила Кость кожухом. Кость знову тяжко та трудно став дихати!

Спершу ніхто теж не вірив, що Кость плакав, та ще «з такої чипухерії», як сказав кучер, але коли при всіх лановий увечері вже знову потягнув за недокурком і Кость весь непокійно забився, заворушився, немов від недокурка йшла шворочка до самого серця, коли на віях знову виступили сльози, — всі повірили. І дивна річ: ніхто не був задоволений, що Кость таки заплакав. Усі чогось похмурніли і в той вечір за вечерею мало й сміялись. Задума якась стала на ликах.

На другий день Костеві погіршало, на третій—він уже й до пам'яті не приходив. Але недокурка з рук не випускав. Іноді він гаряче та швидко-швидко говорив щось, хиркав, схоплювався бігти й затихав. Іноді раптом весь освітлявся дивною посмішкою і сильно-сильно тулив руку з недокурком до грудей.

Тетяна, стоячи біля нього в такі хвилини, не могла здержатись, губи її жалісливо кривились, вона прикладала руку до щоки і, плачучи, примовляла:

— Сирітко ти моя! Ні матінки, ні батенька. Голубчику...

На четвертий день увечері Кость почав дуже хрипіти, стогнати й пручатись на всі боки, ніби хтось насів йому на груди та душив.

Тетяна злякалась, кинулась до нього, скрикнула, схопила з жердки свиту й що-духу побігла в село по фершала.

Але коли вони обое вже прибігли назад, Кость лежав спокійно й нерухомо. Лице суворо витягнулось, під очима лягла кружальцем холодна мертва тінь, губи блідо-сині міцно прилипли до зубів і зуби злегка виглядали з-за них.

Фершал поклав руку на лоба, на серце йому і сказав:

— Готов... Можете обмивати...

І вийшов.

Коли Костя обмивали, в руці його, блідій і негнучкій, з почорнілими слідами дряпинок, зацуплена була цигарка. Баба хотіла розцупить пальці, але Тетяна не дала виймать її і так його й обмили з нею.

Лановий, що був як-раз під той час в хаті і все не вірив, що Кость помер, вражено чухав бороду й трохи винуватим голосом говорив, поглядаючи на недокурок:

— Хм! Оце так... кумедія... Хм! Хто-б подумав!... Та так і помер...

Так Кость і помер. Так з тим недокурком його й поховали. І тижнів два ще потім згадували на кухні цю чудну кумедію з Костем.

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО „РУХ“

Твори В. ВИННИЧЕНКА

в окремих випусках:

Голода. Ілюстрації Лапина	Ціна 65 коп.
Краса і сила	„ 25 „
Контрасти	„ 20 „
Біля машини	„ 15 „
Темна сила	„ 10 „
Хто ворог	„ 10 „
Голод	„ 10 „
Честь	„ 10 „
Момент	„ 10 „
Глум	„ 10 „
Записна книжка	„ 10 „
Купля	„ 20 „
Кумедія з Костем	„ 10 „
Зіна	„ 10 „
Сліпий	„ 15 „
Кузь та Грицунь	—
Таємна пригода	—
Тайна	—
Промінь сонця	—
Хведько Халамидник	—
Маленька рисочка	—
Чекання	—

У, 48 коп
—
(1986)

697

ПРАВЛІННЯ І КНИГАРНЯ
ВИДАВНИЦТВА
== „РУХ“ ==

Харків, вулиця 1 Травня, Ч.10

РА 697

В. Винниченко

Кумедія 3

КОСТЕМ